

KORT FORSKNINGSÖVERSIKT KRING PROFETBOKEN

I inledningen till boken anges att ”Herrens ord kom till Hosea när Ussia, Jotam, Achas och Hiskia regerade i Juda och Jerobeam, Joashs son, regerade i Israel”¹. Detta placerar händelserna (och förmodligen även sammanställningen) av Hosea bok på 800-talet f Kr, förmodligen mer specifikt ca 750-721 f Kr – tiden fram till att Nordriket lades under Assyrien och Samaria föll.² Regeringslängden förefaller dock rymma ett alltför långt tidsintervall för att riktigt rättvisande spegla Hoseas verksamhetstid (sydrikets regeringslängd täcker nästan ett århundrade).³ Kung Jerobeams regeringstid, den tid i vilken Hosea bok börjar, var en tid av fred och blomstring. Successivt, efter de första åren, sker sedan en försvagning av staten och livsvillkoren för folket blir allt svårare. Hoseas profetiska verksamhet verkar upphöra strax innan Samarias fall år 721 f Kr. Vid denna tid, menar James Luther Mays, fördes materialet från Hoseas verksamhetstid till Juda, sydriket. Där sammanställdes Hosea bok. Mays argumenterar för att det i boken finns några små tillägg och revisioner gjorda av judaistiska redaktörer (1:7, 3:5, 4:15, 5:5, 6:11, 10:11, 11:12, 12:2). Detta tolkar han som att det fanns intresse för att använda boken även i Juda.⁴ Tillkomsten på 800-talet f Kr gör Hosea bok till den äldsta profetboken i Bibeln.⁵

Hosea var verksam i Nordriket, Israel, och inte i Juda som de flesta andra profeterna. Detta märks då Hosea tenderar att uppehålla sig kring kultplatserna Gilgal och Betel samt staden Samaria – inte Jerusalem. Texten har även en del avvikande dialektala drag i jämförelse med skrifter från Sydriket, Juda.⁶

Forskningen kring Hosea bok har fokuserat på bokens ovanliga detaljer, särskilt om äktenskapet mellan Hosea och en prostituerad kvinna verkligen ägde rum och hur händelserna i de tre första kapitlen relaterar till varandra.⁷

Hosea bok tillhör de böcker vars handskrifter är förhållandevis mycket skadade och svårtydda. Ibland måste översättningen bygga på rekonstruktioner av den hebreiska grundtexten.⁸ Därmed kan det ibland vara extra svårt att dra slutsatser om enskilda verser.

PRESENTATION AV PROFETEN SOM PERSON

Hosea berättar mycket lite om sig själv. I bokens första rader anges att Herrens ord kom till honom, Hosea, Beeris son. Vem Beeris var framgår dock inte. Hosea fick förmodligen börja ta emot ord från Gud ganska tidigt i livet, omkring den tid då han uppnådde åldern för att gifta sig, 18-20 år. Profettjänsten bör därefter ha varat ca 25 år - till dess Hosea var omkring 45 år.

Hosea fick den svåra uppgiften från Gud att med sitt liv gestalta Herren Guds kärleksfulla och förlåtande relation till sitt folk. Gud talar inte bara *till* Hosea utan *genom* Hosea i dennes äktenskap.⁹ Denna symboliska dimension av profettjänsten är vanligt

¹ Hos 1:1

² Mays, James Luther (1969), s.3.

³ Petersen, David L. (2002), s. 176.

⁴ Mays, James Luther (1969), s.15ff.

⁵ House, Paul R. (1998), s. 350.

⁶ Mays, James Luther (1969), s.1.

⁷ Petersen, David L. (2002), s. 177.

⁸ Mays, James Luther (1969), s. 5.

⁹ Mays, James Luther (1969), s. 24.

förekommande, men ingenstans så djupgående som hos Hosea. Han kom att själv bli del av sitt budskap från Gud, på ett djupt personligt och rimligen smärtsamt sätt. Han fick erfara något av vad Israels Gud led i relation till sitt folk. För att denna symbolik skulle bli tydlig krävdes att Hosea förhöll sig till Gomer på ett rättfärdigt och gott vis, trots hennes otrolighet (i likhet med Gud i relation till folket). Denna djupa spricka mellan Hosea och hans hustru innebar att Hoseas profettjänst kan ha varit en av de allra svåraste. Den verkar även ha lett till att profeten och hans familj blivit social stigmatiserad.

Hosea bok är en känslomässigt rik skildring.¹⁰ Hosea verkar dessutom explicit skildra något av sitt eget lidande i profettjänsten ”Profeten är en dåre, denne andans man är galen!”¹¹ och ”För väktaren över Efraim, min Guds folk, för profeten läggs snaror var han än går”¹².

På enstaka ställen i boken verkar Hosea själv träda fram och tala i första person: ”Min Gud förkastar dem, ty de lyssnade inte till honom. De skall bli flyktingar bland folken.”¹³.

PROFETBOKENS TEOLOGISKA BUDSKAP I KANONISKT SAMMANHANG

Det huvudsakliga teologiska missförhållandet i Israel presenteras i bokens första rader: ”landet horar sig bort från Herren” (1:2). I Hosea bok beskrivs Guds relation till sitt folk som en trogen och svartsjuk make. Israel ingick förbund med Herren vid Sinai (2 Mos 19ff), men sedan dess har de lämnat sin Gud och vänt sig till baalsgudarna. Avgudadyrkan lyfts fram som den primära synd som hotar gudsfolkets trohet till förbundet med Gud.¹⁴ Guldkalven som folket byggde vid Sinai implicerar att de kände till former av avgudadyrkan sedan tiden i Egypten. Herren Gud lyfts fram som förbundets Gud - trogen förbundet som Han ingått med Israel. Men för Guds folk är brottningen med det första budet lika aktuell som första gången vid Sinai.

När Israel var ung fick jag honom kär, och från Egypten kallade jag min son. Men ju mer jag kallar på dem, desto mer går de bort från mig. De offerar åt baalsgudarna och tänder offereld åt belätena.¹⁵

Avgudadyrkan bryter mot det första och mest grundläggande budet i förbundet mellan Gud och Israel (2 Mos 20:2f). Därför vill Herren börja om på nytt med sitt folk, ”de måste tillbaka till Egypten”¹⁶. Assyrien får funktionen av ett nytt Egypten (9:3), med makt att å Guds vägnar straffa Israels folk.

Det finns alltså en kanonisk linje mellan Hosea bok och Moseböckerna – framför allt Andra och Femte Mosebok. Gemensamma temata är Egypten (slaveri under avgudar) och förbundet. Betoningen på Guds förbundstrohet och hotet om en ny exil, gör att Hosea bok knyter an till teologiska temata från Moseböckerna. Böckerna skulle kunna ha reviderats i samma deuteronomistiskt präglade grupp.¹⁷ Det finns ibland även klara likheter mellan Hosea

¹⁰ Mays, James Luther (1969), s. 7.

¹¹ Hos 9:7

¹² Hos 9:9

¹³ Hos 10:17

¹⁴ House, Paul R. (1998), s. 354.

¹⁵ Hos 11:1-2

¹⁶ Hos 8:13

¹⁷ Mays, James Luther (1969), s.17.

bok och Jeremia bok (jfr exempelvis Hos 11:1ff och Jer 2:1ff). Evangelisten Matteus gör en koppling mellan Jesu vistelse i Egypten, som spädbarn, och folkets fångenskap i Egypten (äv. Assyrien och Babylonien).¹⁸ Detta kan antyda att Jesus, som en representant för det judiska folket, måste vandra samma väg som folket vandrat. Men skillnaden från tidigare gånger blir att Jesus inte faller för avgudadyrkan, som folket gjorde. Jesus fungerar i Matteustexten alltså som en kanonisk fortsättning av fångenskapsberättelserna från Gamla testamentet.

I Hosea bok finns också ett orakel som nämner att Israels folk ska ”söka sig till Herren, sin Gud, och David, sin kung”¹⁹. Detta sökande av kung David förefaller underligt då kung David varit död i flera hundra år vid den tid Hosea levde och verkade. Jeremia bok nämner dock att ”De skall tjäna Herren, sin Gud, och David, den kung som jag skall låta stiga fram bland dem”²⁰. Hos Jeremia framgår att Gud ska låta en ny Davidsgestalt träda fram (Messias). Den messianska teologin är dock inte lika tydlig och explicit i Hosea bok som exempelvis i Jeremia och Jesaja. När versen från Hosea läses tillsammans med Jeremia bok framstår Hosea som mera begriplig. Att läsa Hosea mot bakgrund av Jeremia rymmer dock ett kronologiskt problem, då Jeremia bok så väl är tillkommen som berättar om händelser senare än Hosea. Det bör alltså vara Jeremia som ibland (främst i kap 2-6) hänvisar till Hosea och inte tvärt om.²¹ I evangelierna händer det att Jesus återanvänder ord från Hosea bok på sätt som antyder viss parallellitet mellan sin egen tid och Hoseas (Matt 9:13, 12:7). Jesus exemplifierar här samtidigt en praxis att låta kanonisk skrift från ett specifikt sammanhang i äldre tid belysa och tala in i specifika sammanhang i senare tid. Denna praxis vidgar användningsområdet för kanon avsevärt.

Relationen mellan Hosea och hans hustru framstår som en nyckel för att förstå Hosea bok. Detta indikeras även av placeringen i bokens inledning. Hosea kallas av Herren Gud att gifta sig med en prostituerad kvinna och att få barn med henne (Hos 1:2). Därmed fick han med och i sitt eget liv demonstrera Guds kärlek till sitt ständigt otrogna folk. Om Gomer var prostituerad när Hosea äktade henne så symboliserar det hur Israel var andligen otroget redan då Gud utvalde folket. Därmed framstår det som relevant för framställningen att Gomer verkligen var prostituerad när Hosea gifte sig med henne. Paul House framhåller att Gomer kan ha varit tempelprostituerad knuten till Baalskulten (liksom Israels folk hade avfallit från sin Gud och praktiserade denna kult). Då framstår likhet mellan Hoseas val av hustru med Guds val av Israels folk. Guds val av Israels folk är ett återkommande tema både i Gamla och i Nya testamentet och markerar att valet av Israel som Guds folk var ett ämne av relevans inte endast i Gamla testamentet, utan även i Nya.²² I och med detta antyds även en kontinuitet mellan Guds folk i Gamla respektive Nya testamentet.

Skulle verkligen Gud begära att hans profet äktade någon promiskuös och ogudaktig? I andra sammanhang där Gud befäller sina profeter att göra denna typ av symbolhandlingar innebär handlingarna att profeten bryter mot sociala konventioner. Jesaja vandrade omkring naken och barfota i tre år (Jes 20:1-6) och Hesekiel fick inte lov att gråta när hans älskade

¹⁸ Matt 2:15

¹⁹ Hos 3:5

²⁰ Jer 30:9

²¹ House, Paul R. (1998), s. 306.

²² jfr 2 Mos 3:7ff och Rom 11:1-5

hustru dog (Hes 24:15-27).²³ Om Gud verkligen befallde Hosea att äkta en prostituerad vore detta alltså helt i linje med andra profetiska symbolhandlingar.

Symboliken i Hoseas relation till Gomer anknyter till Guds relation till sitt folk så som brudgummen till sin brud. Guds engagemang och kärlek till folket framgår inte minst i kapitel två:

Därför skall jag locka ut henne i öknen
och söka vinna hennes hjärta.
Där lovar jag att återge henne vingårdarna,
jag gör Akors dal till en hoppets port.
Där skall hon svara mig som i sin ungdom,
som när hon drog ut ur Egypten.
Den dagen, säger Herren,
skall du kalla mig "min man"
och inte längre "min Baal".
[...]
Jag skall äkta dig för evigt,
jag skall äkta dig i rättfärdighet och rätt,
i kärlek och förbarmande.
Jag skall äkta dig i trofasthet,
och du skall lära känna Herren.²⁴

I Hosea bok talas särskilt om att Gud, som en brudgum, ska ta folket till äkta (Hos 2:19f). Detta har paralleller i Jesaja bok (Jes 62:4f). I dessa verser framstår alltså äktenskapsförbundet som en parallell till Sinaiförbundet. Att Gud väljer att låta äktenskapet, som är så centralt och djupt i våra liv som människor, stå som en parallell till Guds ingående av förbund med folket Israel antyder att Gud inte ser lättvindigt på sitt förbund. Och det ger oss redskap i att kunna tänka oss in i Guds roll. Temat Guds äktenskapslika förbundsrelation till sitt folk (brudmystik) har eskatologisk karaktär. Det pekar fram mot den fullbordan av gemenskapen mellan Gud och hans folk som ska ske i evigheten. Där ska bröllop ske mellan brudgummen (Lammet/Kristus), och bruden (kyrkan).²⁵

Det framgår inte med tydlighet i Hosea bok om Gomer blev Hosea trogen eller fortsatte sitt promiskuösa liv. För Hosea djupnar dock det gudagivna uppdraget från att "gå och skaffa dig en horkvinna och horungar"²⁶ till att "älska en kvinna som är äktenskapsbryterska, en annans älskarinna"²⁷. I kapitel ett behöver inte Hosea investera så mycket i sitt äktenskap, men i kapitel tre förväntar sig Gud ett djupt personligt engagemang av Hosea – att *älska* en kvinna som är otrogen. Hosea får betala ett mycket högt pris för sin profettjänst. Vid sidan om den andliga otroheten mot Gud indikerar Mays att avgudakulter som Israels folk ägnade sig åt kunde innehålla olika former av sexuell omoral och orgier.²⁸ Ytterst sett visar Hoseas lidande på Guds ännu större lidande.

²³ House, Paul R. (1998), s. 349.

²⁴ Hos 2:14-16, 19f

²⁵ Upp 19:7, 21:6, 22:17

²⁶ Hos 1:2

²⁷ Hos 3:1

²⁸ Mays, James Luther (1969), s.73ff.

Hosea bok återaktualiserar Gamla testamentet grundproblemet alltsedan laggivningen på Sinai. Folket förmår inte ens hålla det allra mest grundläggande budet – att hålla sig till Herren. Detta får som följd en lång rad av andra missförhållanden. Den bristande tilliten till Herren och viljan att själv bestämma utgör en teologisk tråd tillbaka till syndafallsberättelsen i 1 Mos 3. Tråden finns med genom hela Gamla testamentet som en grundläggande brottnings för gudsfolket, vem ska de sätta sin lit till? Gud försöker på olika sätt hjälpa folket, men folket låter sig inte hjälpas. Avgudadyrkan finns med genom Nya testamentet, i kyrkans tid och Jesus skärper Bibelns undervisning ytterligare genom att visa att en avgud inte bara behöver vara en direkt avgudabild – det kan vara pengar eller andra ”skatter” i våra liv (Matt 6:24). Den eskatologiskt präglade litteraturen i Nya testamentet antyder även att temat avgudadyrkan kommer att vara mycket aktuellt vid tidens slut (Upp 9:20f). Uppenbarelseboken har även det gemensamt med Hosea bok att båda lägger stor vikt vid att ondskan, avgudarna och avgudadyrkarna ska dömas. Vändpunkten i Hosea bok, där Guds medkänsla med sitt folk väcks (11:9f), skildrar Herren Gud som ett lejon. Gud ska ryta, folket samlas till Honom. Och Herren Gud ska låta dem återvända till sitt land. Stället verkar finnas som eko i bakgrunden i Upp 10:3-7, där det också hänvisas till profeterna.

Hosea bok inleder Tolvprofetboken både i kyrkans och i synagogans kanon. Som första bok slår Hosea an en ton av att Guds folk är illa ute, dom och straff är snart att vänta. Under Tolvprofetbokens fortsättning vänds mörkret successivt mot ljusning. Det eskatologiska anslaget blir också starkare under bokens progression. Den eskatologiska karaktären hos Tolvprofetboken som helhet kommer starkast fram i kyrkans kanon där den avslutar Gamla testamentet och ger gott om lösa trådar (av både dom och löften om frälsning) åt Nya testamentet att anknyta till.

Hosea bok rymmer många hänvisningar, utöver de till Pentateuken, även till profeterna Amos, Jesaja och Jeremia, samt till Kungaböckerna. Dessa böcker finns i ett relativt nära kanoniskt sammanhang till varandra. En av forskarvärldens vanligaste förklaringar till denna intertextualitet skulle kunna vara, som tidigare nämndes, att de redigerats samman i samma deuteronomistiskt präglade krets.²⁹ Sådana förklaringar måste givetvis anses rymma visst mått av spekulation då någon sådan krets inte säkert kan beläggas. Det skulle även kunna finnas andra, mer praktiska dimensioner av profeternas tjänster och sammanhang som gör att just dessa fyra tenderar att behandla liknande temata.

Genom temat Guds och människors kärlek fortsätter Hosea bok att vara ständigt aktuell, men också svår att hantera. För den kärlek som porträtteras är ingen känslomässig dans på rosor. För Herren och Hosea är den ”tough love”.

LITTERATUR

House, Paul R. (1998). *Old Testament Theology*. Downers Grove: InterVarsity Press.

Mays, James Luther (1969). *Hosea*. Philadelphia: The Westminster Press.

Petersen, David L. (2002). *The Prophetic Literature – An introduction*. Louisville: Westminster John Knox Press.

²⁹ Mays, James Luther (1969), s.17.